

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΟΙ ΓΥΦΤΟΙ (ΡΩΜΗΔΕΣ)

ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ, ΚΑΙ Η ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΗ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΑ

Ὅπως σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἡπείρου, ἔτσι καὶ στὴν ἐπαρχία Κονίτσης, εἶναι ἐγκατεστημένοι ἀρκετοὶ γύφτοι, (Ρώμηδες) ὅπως αὐτοκαλοῦνται. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς, ἔχουν σπίτια, γιδοπρόβια, καὶ χωράφια ἀκόμη. Μόλα ταῦτα, διατηροῦν μέσα τους, ἀμείωτο τὸ ἐνστικτο τοῦ νομαδισμοῦ, ὅπως οἱ ἀδερφοὶ των οἱ Τουρκόγυφτοι «Μαντζαραῖοι» (*).

Τὸ καλοκαίρι, συνήθως, ἀγαποῦν νὰ κάθωνται ξαπλωμένοι καὶ νὰ ραχατεύουν κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο, ὅταν ἔχουν ἐξασφαλίσαι τὸ ψωμὶ τῆς ἡμέρας, χωρὶς νὰ νοιάζονται (γιὰ τὴν αὐριον). Τὸ χειμῶνα ὅταν κάνει τὸ κρύο, οἱ γύφτισσες τσαλαβουτοῦν στὰ νερά, γιὰ νὰ φέρουν ἓνα ζαλίκι ξύλα νὰ ζεσταθοῦν, καὶ τὰ γυφτάκια, ξυπόλητα τίς πιὸ πολλές φορές, τρέχουν δῶθε κεῖθε νὰ ἐξοικονομήσουν τὸ καθημερινὸ, ζητιανεύοντας ἢ κάνοντας θελήματα.

Ἐπαγγέλλονται συνήθως, σὰν οἱ προγονοὶ των, τὸ σιδηροργό, τὸν πλανόδιο ὄργανοπαίχτη, καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς παίξουν καλὸ κλαρίνο σὰν ὁ Νικόλας ἀπ' τὴ Βούρμπιανη, ὁ Πέτρος ἀπ' τὴ Μόλιστα, ὁ Ἀντρέας καὶ Φίλιππος ἀπὸ τὸ Κεράσοβο καὶ ὁ Λάζο Τσιούτας ἀπὸ τὴν Κόνιτσα, πού εἶναι ἀρκετὰ καλὸς βιολιστής, καὶ ξέρει ὅλα τὰ παλιὰ Ἀρβανίτικα τραγούδια.

Χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῆς φυλῆς των ἔχουν τὸ ἐλάιτωμα τοῦ ἀλκοολισμοῦ

πίνουν μὲ τὴν ψυχὴ τους (καπελιάζουν) ὅπως λένε στὴ γλῶσσα τους. Μόλις γυρίσουν ἀπὸ γάμο ἢ πανηγύρι, καὶ μοιράσουν τὰ χρήματα, τὸ στρώνουν στὸ πιτό, μέχρι ἀναισθησίας. Θυμᾶμαι τὸν Ἡλκα ἀπὸ τὴ Βούρμπιανη, καὶ τὸ γιό του τὸ Νάσιο, ποῦ μποροῦσαν νὰ πιοῦν πέντε ὀκάδες τσίπουρο οἱ δύο τους.

Οἱ νεώτεροι γύφτοι ὅμως, χάνουν σιγὰ—σιγὰ τὰ παλιὰ ἥθη. Ντύνονται πιὸ καλά, καθαρίζονται, περιποιοῦνται καὶ νοικοκυρεῦνται. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, πῆραν γυναῖκες (μπαλαμές), μὴ ρώμισσες, καθὼς καὶ πολλὰς ὁμορφες γυφτοπούλες, ἔχουν πάρει μπαλαμοὺς.

Ὅρισμένοι ἀπ' τοὺς νέους, μαθαίνουν καὶ ἄλλα ἐπαγγέλματα, σωφὲρ, ξυλουργοί, οἰκοδόμοι. Σιγὰ—σιγὰ, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου καὶ μὲ τὴν πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀφομοιωθοῦν καὶ αὐτοὶ μὲ τὸν ἄλλο πληθυσμὸ. Παράδειγμα οἱ Τσιγγᾶνοι ἀπὸ τὸν Παρακάλαμο (Μαντζαραῖοι) πού βαφτίστηκαν, καὶ ἔχουν Χριστιανικὰ ὀνόματα κτλ.

Τὰ παλιότερα χρόνια, (καὶ τώρα ἀκόμη) οἱ γύφτοι, γιὰ νὰ μὴ γίνονται ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τοὺς μπαλαμοὺς, εἶχαν ἐπινοήσει ἓνα συνθηματικὸ γλωσσάριο, (τὰ ρώμικα) γιὰ νὰ συνεννοοῦνται μεταξὺ των.

Τὰ ρώμικα τῶν γύφτων τῆς Κονίτσης ὁμοιάζουν βέβαια μὲ τὰ Πωγωνίου καὶ τῶν Γιαννίνων· ἀλλὰ ἔχουν καὶ ἀρκετὰ διαφορὰς ἀπ' αὐτὰ, γιὰτι ἔχουν πολλὰς λέξεις, ἀπὸ τὰ Μακεδονικὰ ρώμικα, ἐπειδὴ

* Δὲν ἀποκλείεται, ἢ λέξη Μάντζαρος, νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ Οὐγγρικὸ Magyar ποῦ σημαίνει Οὐγγρος ὅπως π.χ. τὸ Γαλλικὸ Bohemien.

οἱ Κοντσιῶτες γύφτοι, ἔρχονται σὲ ἐπαφή, μὲ τοὺς Μακεδόνες ὁμοφύλους των.

Τὸ παρακάτω γλωσσάριο τὸ ἔχω συλλέξει ἀπὸ διαφόρους ρώμηδες τῆς Ἐπαρχίας Κοντίσης. Κυρίως δὲ τὶς περισσότερες λέξεις, τὶς ἔχω καταγράψει, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ μακαρίτη τοῦ Ἡλκα, τοῦ Τάκη Χαλκιᾶ, τῆς Γιώτενας, τοῦ Νικολάκη καὶ ἄλλων.

Παραθέτω λοιπὸν ἐδῶ, ὁλόκληρο τὸ μι-

κρὸ αὐτὸ γλωσσάριο, πιστεύοντας ὅτι θὰ χρησιμεύσῃ σὲ κάτι στοὺς εἰδικούς. Οἱ δὲ συμπαθεῖς ρώμηδες, ἐλπίζω νὰ μὲ συγχωρήσουν γιὰ τὴν ἀδιακρισία μου. Δὲν παραλείπω νὰ σημειώσω, ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, ἐξακολουθοῦν νὰ φυλάγουν ζηλότυπα, τὰ μυστικά τῆς γλώσσης των καὶ δὲν τὰ ἐμπιστεύονται στὰ (μπαλαμὲ) Στὸ τέλος δὲ δίνω καὶ μερικοὺς συντόμους διαλόγους στὰ ρώμικα.

Τ Α Ρ Ω Μ Ι Κ Α

Βαντὲ (τὰ)	τὰ αὐγά	Κάστι (τὸ)	τὸ ξύλο, τὸ ὄργανο
Βαρὸ (τὸ)	τὸ ἀλεύρι	Κλέρω (ἦ)	ἢ γρηᾶ
Γιακὰ (τὰ)	τὰ μάτια	Κοβέλα (ἦ)	ἢ συνουσία
Γκαβαλιάζω	ζητιανεύω	Κοβελιάζω	συνουσιάζομαι
Γκαβαλιάρης	ὁ ζητιάνος, ὁ διακονάρης	Κοβελιάρα	ἢ κοινή γυναῖκα
Γκαβαλὸ (τὸ)	τὸ ἀλεύρι. Ἡ πράξις [τοῦ ἐπαιτεῖν	Κορορὸς	ὁ τυφλὸς
Γκάδι (τὸ)	τὸ σπίτι	Κοτόρι (τὸ)	τὸ κομμάτι τοῦ ψωμοῦ
Γκαγινὸ (τὸ)	ἢ κόττα	Κούγκουλη (ἦ)	ἢ κολοκύθα
Γκανίκι (τὸ)	τὸ κορίτσι	Κουλμαντᾶ (τὰ)	τὰ φαγητὰ
Γκανταλιάζω	ἄχρηστεύω, καταστρέφω	Λατσιὸς	ὁ καλὸς
Γκανταλικὸς	ἄχρηστος, κακῆς ποιότητος	Λιδαντὸς	ὁ ἠλίθιος, ὁ χαζὸς
Γκανταλὸς	ἀξιολύπητος, ἐλεεινὸς	Λιέλα (ἦ)	τὸ πάριμον
Γκαντήματα	τὰ φορέματα	Λιέσι (τὸ)	τὸ μαλλί (Ἀλβανικ.)
Γκαραδόλα	τὸ κλέψιμο	Λιόμος (τὸ)	τὸ λαμβάνειν
Γκαρήματα	τὰ κάρβουνα	Λοβὲ (τὰ)	τὰ χρήματα
Γκίδρι (τὸ)	τὸ ἀλεύρι, τὸ σιτάρι	Μακραδντι (τὸ)	τὸ πέος
Γκονό (τὸ)	τὸ σακουλι	Μαντακλή (ἦ)	ἢ πίττα
Γκορέλας	ὁ βουκόλος, ὁ γελαδάρης	Μασηνή (ἦ)	τὸ ἀνδρικό μόριο, τὸ πέος
Γκορέλια	τὰ γελάδια	Μάσι (τὸ)	τὸ κρέα,
Γκουγιά (ἦ)	τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον	Μιντζιὸ (τὸ)	τὸ γυναικ. αἰδοῖον
Γκουρντιάρης	ὁ ἔκφυλος	Μούκλια (ἦ)	ἢ σιωπή
Γκουρνίζω	συνουσιάζομαι	Μουρντάλα (ἦ)	ὁ θάνατος
Γκουρντιόλα (ἦ)	ἢ συνουσία	Μουρνταλιάζω	ἀποθνήσκω
Γκρόκα (ἦ)	ὁ τάφος, ἢ γοῦθα	Μουρνταλιασμένος	ὁ πεθαμένος
Καμελιάζω	συνουσιάζομαι	Μπαγκλὸς	ὁ κουτσὸς
Κανιά (τὰ)	οἱ ἀκαθαρσίες	Μπακρὲ (τὰ)	τὰ γιδοπρόβατα
Κανιορίζω	ἀποπατῶ	Μπαλαμῆ	ἢ μὴ γύφτισσα
Καντέλα	ἢ πορῶ	Μπαλαμὸς	ὁ μὴ γύφτος
Καπέλας	ὁ μεθυσμένος	Μπαρήματα (τὰ)	οἱ ὑπερηφάνειες
Καπελιάζω	μεθῶ, πίνω	Μπέγκας (ὁ)	ὁ βρυκόλακας
Καπλί (τὸ)	τὸ κρασί, τὸ πιστό	Μπέκης (ὁ)	ὁ γέρος, ὁ πατέρας
Κάσι (τὸ)	τὸ τυρὶ (βλαχικ.)	Μπισιέλα (ἦ)	τὸ καθησιὸ
		Μπισιέλας	ὁ τεμπέλης
		Μπισελιάζω	κάθομαι

Μπλατσιματα (τά)	τά στήθη, οί μαστοί	Πλιακιεύω	συνουσιάζομαι
Μπουκλό (τό)	τό ντουφέκι	Ροβέλα	φονεύω
Μπούλη (ή)	ὁ πρωκτός	Ροσιανή	ή παππαδιά
Μπουρή	ή νύφη	Ροσιανός	ὁ παππᾶς
Μπραχάλα (ή)	ή δουλειά	Ρώμης	ὁ γύφτος
Νασιέλα (ή)	ή φυγή	Ρώμικα	τά γύφτικα
Νασιεύω	φεύγω		
Νταζινή	ή βλάχα	Σιντίλα (ή)	ή ἐπαιτεία
Νταζινός	ὁ βλάχος	Σιντιλιάρης	ὁ διακονάρης
Νταμπές (οί)	ὁ ξυλοδαρμός	Σιορό (τό)	τό κεφάλι
Νταμπιάζω	δέρνω	Σοβέλα (ή)	ὁ ὕπνος
Νταράλα (ή)	ὁ φόβος	Σοβελιάζω	κοιμᾶμαι
Ντατσιματα (τά)	τά θυζιά	Σοστένι (τό)	τό ἐσώβρακο
Ντεκένα	βλέπω, κοιτάζω	Σούφλισμα (τό)	ή συνουσία
Ντελναμάρα	ή τρέλλα	Σταλιέ (τά)	τά χρήματα
Ντελνός	ὁ τρελλός		
Ντένα	τό δόσιμο	Τερτεμπούλης	δειλός, ἐλεεινός
Ντεζαβό	τό τσιγάρο	Τζιμουρντή	ή νύφη
Ντζινέλα	γνωρίζω	Τζιορντιόλα (ή)	τό κλέψιμο
Ντζιοκέλι	τό σκυλί	Τσιαβή	ή κοπέλα, ή νέα γυναίκα
Ντζιοῦδες	οί ψεῖρες	Τσιαβό (τό)	ὁ νεαρός
Ντζιουμακιάζω	ξυλοδέρνω	Τσιαμπλό	τό ψωμί
Ντιρέλα	ἔχω, ἔχεις, ἔχει κτλ.	Τσιντέ (τά)	οί χωροφύλακες, οί στρα- [τιωτικοί
Ντιχλιάζω	βλέπω, κοιτάζω		
Ντοσινές	οί ρόκες τοῦ καλαμπο- [κιου	Τσιντός	ὁ χωροφύλαξ
		Τσιορέλα (ή)	τό κλέψιμο
Ντρακά (τά)	τά σταφύλια	Τσιορωτάρης	ὁ κλέφτης
		Τσιόργια (τά)	οί λησται
Παναλή	ή ρακή	Τσιορορός	ὁ χαζός
Παρνί (τό)	» »		
Πασιόμια (τά)	οί μαστοί	Χαβιά (ή)	τό γυναικ. αἰδοῖον
Πασιαρντέ (τά)	τά ψέμματα	Χαλιόλα	τό φαγητόν
Πασιό	τό γυναικ. αἰδοῖον	Χάνα	τρώγω
Πελιέ (τά)	οί ὄρχεις	Χαρνό	τό γαιδοῦρι
Πεντακλή (ή)	ή πήττα	Χασιόγια	τά φασόλια
Πεντέ (τά)	τά πόδια	Χλιδασμένος	ὁ ἀποπατῶν, ὁ ἀκάθατος
Πινέλα	τό λέγειν	Χλιδάζω	ἀποπατῶ
Πιντιάζω	λέγω, ἀνακοινῶ	Χλιδάκος	ὁ γέρος

ΡΩΜΙΚΟΙ ΔΙΑΛΟΓΟΙ

—Θά λιέλα τά κάστια νά πὰ νά μπρα
χάλα στά μπαλαμέ;

Μή κάνς σά ντελνό. Νά χαλιόλα πρῶ-
τα, νά βάλωμε λατσιά γκαντήματα καί
μπλατσαρήματα κ' ὕστερα.

—'Εγώ θά νασιέψω πρῶτα, γιὰ νά
μπισιέλα ἐκεῖ, κι' ἔλα κι' ἐσὺ κοντά, γιαι-
τί, ἄμα δὲ μᾶς ντιχλιάσουν τά μπαλαμέ

—Θά πάρωμε τά ὄργανα νά πάμε νά
λαλήσωμε στοὺς μὴ γύφτους;

—Μή κάνης σάν χαζός. Νά φᾶμε πρῶ-
τα, νά φορέσωμε καλὰ φορέματα καί πα-
πούτσια καί ὕστερα.

—'Εγώ θά φύγω πρῶτα γιὰ νά βρίσκο-
μαι ἐκεῖ, κι' ἔλα κι' ἐσὺ κοντά, γιαιτί, ἄμα

γλήγορα, μπορεί νὰ μᾶς λιέλα νὰ μᾶς τζιου-μακιάσουν.

—Καλὰ, νάσι ἐσὺ πρῶτα κι' ἔρχομαι κι' ἐγώ· ἀλλὰ τήρα, νὰ μ' ἔης τὰ γιακὰ ὄλο στὲς τσιαβές, καὶ μᾶς ντένα νταμπές τὰ μπαλαμέ ὅπως θᾶναι καπελιασμένα. Μὴ λιέλα τὸ κάστι, καὶ στὸ τραθήξουν στὸ σι-ορὸ, μὴ μᾶς κυνηγήσουν μὲ τὰ μπουκλέ.

—Ἐγὼ, ντεκένα τὲς τσιαβές ἀλλὰ δὲ μπειράζω καμιὰ, γιατί νταράλα ἀπὸ τὰ μπαλαμέ.

δὲν μᾶς δοῦν τ' ἀφεντικὰ γρήγορα, μπορεί νὰ μᾶς πιάσουν νὰ μᾶς δείρουν.

—Καλὰ πήγαινε σὺ πρῶτα κι' ἔρχομαι κι' ἐγώ· ἀλλὰ κοίταξε νὰ μὴ τηρᾶς τὲς γυναῖκες, καὶ μᾶς δείρουν τ' ἀφεντικὰ, ὅπως θᾶναι μεθυσμένοι. Μὴ ἀρπάξουν τ' ὄργανο, καὶ στὸ τραθήξουν στὸ κεφάλι μὴ μᾶς κυνηγήσουν μὲ τὰ ντουφέκια.

—Ἐγὼ, κοιτάζω τὲς γυναῖκες ἀλλὰ δὲν πειράζω καμιὰ, γιατί φοβᾶμαι τοὺς Γκρέκους.

Β. ΔΙΑΛΟΓΟΣ

—Ἄειντε ὁρ Δημητροῦλα, λιόμοι τὸ γκονό, νὰ νασιέψωμε καὶ τὰ χωργιὰ γιὰ γκαβαλὸ.

—Γκανταλιπιάστηκαν τὰ μπαλαμέ τώρα καὶ δὲ ντένα. Ἐγὼ, μπαγκλὴ μ' ἓνα κιντὸ, πήγα στὸ Τούρνοβο, καὶ μὲ τὸ σταγιὸ λιέλα δυὸ χουφτες βαρὸ· ἀκολνοῦσαν τὰ τζιοκέλια νὰ μὲ χάνα.

—Ἐ! τότε νὰ κάνομε νάσι γιὰ τὸ Ντέντσικο, τὰ νταζινὲ εἶναι λατσιώτερα. Νὰ κρίνω καὶ τὸ Λόπηι, νᾶρθ' κι' αὐτὴ γιὰ σιντρίλα.

—Ἡ Λόπ' δὲν ἀδειάζ', θὰ νασιέψουν γιὰ γκαρήματα μὲ τὸν Ἡλκα. Ἄειντε οἱ δυὸ μᾶς, νὰ τριορέψωμε καὶ τίποτε ντσι-νές καὶ ντρακὰ πουθενά, γιὰ νὰ πᾶμε στὶς νταζινές, γιὰ νὰ μᾶς ντένα κένα κένα κοτόρ' τσιαμπλὸ.

—Ἄντε ὁρ Δημητροῦλα, πᾶρε τὸ σακουλι, νὰ πᾶμε στὰ χωριὰ γιὰ νὰ ζητιανέψωμε.

—Χάλασαν ὁ κόσμος τώρα καὶ δὲν δίνουν. Ἐγὼ κουτσὴ μ' ἓνα πόδι, πήγα στὸ Τούρνοβο, καὶ μετὰ ὅσας μᾶ' εψα δυὸ φουκτες ἀλεύρι· ἀμολοῦσαν τὰ σκυλιὰ νὰ μὲ φᾶνε.

—Ἐ! τότε νὰ πᾶμε γιὰ τὸ Ντέντσικο, εἰ βλάχοι εἶναι καλλίτεροι. Νὰ κρίνω καὶ τῆς Λόπηι, νᾶρθ' κι' αὐτὴ νὰ διακονήσωμε.

—Ἡ Λόπη δὲν εὐκαιρεῖ, θὰ πᾶμε γιὰ κάρβουνα μὲ τὸν Ἡλκα. Ἄειντε εἰ δυὸ μᾶς νὰ κλέψουμε καὶ τίποτε ρόκες ἀπὸ καλαμπόκια καὶ σταφύλια πουθενά, νὰ τὰ πᾶμε στὶς βλάχισσες, γιὰ νὰ μᾶς δώτουν κανένα κομμάτι ψωμί.

Γ. ΔΙΑΛΟΓΟΣ

—Μουρντάλιας ἓνα μπαλαμὸ, ἄειντε στὴν ἐκκλησιὰ νὰ χαλιόλα. Θὰ λιέλα τσιαμπλὸ, καὶ θὰ μᾶς ντέτα καὶ τὸ ροσιανὸ κένα κοτόρ. Ὑστερα, θὰ πᾶμε στὸ γκάβι, ποῦ θὰ χαλιόλα τὰ μπαλαμέ νὰ λιόμοι κουλμαντὰ, παρνὶ, καὶ καπλί.

—Ἐγὼ, νταράλα νὰ ντιχλιάσω τὸ ν μουρνταλιασμένο, μὴ γέν' μπέγκαλο, κι' ἔρθ' τὴ νύχτα, καὶ μᾶς κάμ καὶ χλιθαστοῦμε.

—Μὴ νταραλιάζεις ὁρὲ ντελνὸ, τὸ μπαλαμὸ ἦταν λατσιὸ, δὲν ἦταν κανένας τσιο-ρελιάρης, οὔτε γκανταλικὸς, γιὰ νὰ μπεγ-καλιάσ.

—Πέθανε ἓνας Γκρέκος, πᾶμε στὴν ἐκκλησιὰ νὰ φᾶμε κόλυβα. Θὰ πάρωμε ψωμί, καὶ θὰ μᾶς δώτῃ κι' ὁ παππᾶς τίποτε κανένα κομμάτι πρόσφορο. Μετὰ, θὰ πᾶμε στὸ σπίτι, ποῦ θᾶχουν τραπέζι, νὰ πάρωμε φαγητὰ, ρακὴ καὶ κρασί.

—Ἐγὼ, φοβᾶμαι νὰ ἰδῶ τὸν πεθαμένο, μήπως γίνῃ βρυκόλακας, κι' ἔρθῃ τὴ νύχτα καὶ μᾶς κἀνῃ καὶ τὰ κάνουμε ἀπάνω μᾶς.

—Μὴ φοβᾶσαι ὁρὲ κουτέ, ὁ ἄνθρωπος ἦταν καλὸς δὲν ἦταν κανένας κλέφτης, οὔτε κακὸς ἄνθρωπος, γιὰ νὰ βρυκολαχιάσῃ.